

انقلاب عالی

و توسعه علوم
انسانی و اسلامی

سید جواد میر خلیلی



۲۳ سخنی با خواننده

۲۷ پیشگفتار

فصل اول: کلیات

۳۱ مقدمه

۳۱ توسعه / رشد / پیشرفت

۳۳ علوم انسانی

۴۱ علوم اسلامی

۴۳ علوم انسانی اسلامی

فصل دوم: انقلاب اسلامی و توسعه علوم

۴۵ مقدمه

۴۶ گفتار اول: توسعه علوم انسانی

۴۷ دستاوردهای انقلاب اسلامی در عرصه علوم انسانی

۴۸ تاریخچه علوم انسانی مدرن قبل از انقلاب

انقلاب اسلامی و توسعه علوم انسانی و اسلامی
 سید جواد میرخلیلی
ناشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
تهیه
 پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی
سرپرستار
 محمدباقر انصاری
ویراستار
 محمداسماعیل انصاری
لیتوگرافی، چاپ و صحافی
 چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷
شمارگان: ۵۰۰
قیمت: ۵۵۰۰۰ تومان
عنوان: ۴۹۱؛ مسلسل: ۷۸۵

نشانی
 قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳ - ۰۲۵
ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸
کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱
مراکز پخش
 ۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۷۸۳۲۸۳۴ - ۰۲۵
 ۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی در دانشگاه تهران،
 پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن:
 ۰۲۱ - ۶۶۹۵۱۵۳۴
وبگاه: www.pub.isca.ac.ir
رایانامه: nashr@isca.ac.ir
فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir
فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajoohaan.ir
 همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه: میرخلیلی، سید جواد، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور: انقلاب اسلامی و توسعه علوم انسانی و اسلامی / سید جواد میرخلیلی؛ تهیه پژوهشکده
 علوم و اندیشه سیاسی
مشخصات نشر: قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 اسلامی، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری: ۴۶۸ ص.: جدول
شابک: ۵۵۰۰۰۰ ریال : 978-600-195-473-3
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۴۲۳] - ۴۳۰؛ همچنین به صورت زیرنویس
یادداشت: نمایه
موضوع: علوم انسانی - ایران
موضوع: علوم انسانی (اسلام)
موضوع: علوم انسانی - ایران - جنبه‌های اجتماعی
موضوع: علوم انسانی - ایران - دانش بومی
موضوع: ایران - تاریخ - جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸-
شناسه افزوده: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. معاونت پژوهشی. پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 اسلامی. پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ الف۸/م۹۱۵۵۳/AZ
رده‌بندی دیویی: ۰۰۱/۳۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۳۹۷۳۷

- تحول علوم انسانی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ۵۵
- دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه علوم اسلامی ۵۹
- دستاورد اول: نقد مبانی و بنیان‌های فکری مدرنیته و علوم انسانی مدرن ۵۹
- دستاورد دوم: شکل‌گیری فلسفه علوم انسانی ۶۰
- دستاورد سوم: تحول در حوزه‌ها و شکل‌گیری فقه‌های تخصصی ۶۱
- دستاورد چهارم: سیاست‌گذاری و راهبردنویسی در حوزه علوم اجتماعی ۶۲
- دستاورد پنجم: کشف روابط انسان‌ها در عرصه‌های فردی و اجتماعی ۶۳
- دستاورد ششم: تحول سرفصل‌های دروس علوم انسانی ۶۴
- دستاورد هفتم: تحصیل میلیون‌ها نفر در مقاطع علوم انسانی و جذب افراد در حوزه علوم انسانی ۶۴
- دستاورد هشتم: رشد علمی استادان علوم انسانی در برگزاری کرسی‌ها و نظریه‌پردازی ۶۵
- دستاورد نهم: جایزه علوم انسانی اسلامی ۶۶
- دستاورد دهم: تشکیل و تأسیس قطب‌های علمی در حوزه علوم انسانی ۶۶
- سایر دستاوردها ۶۶
- گفتار دوم: توسعه علوم اسلامی ۶۷
- انقلاب اسلامی و توسعه مفاهیم اسلامی ۶۹
- انقلاب اسلامی تنها انقلاب با موتور محرکه دین ۷۰
- مهم‌ترین تأثیر انقلاب اسلامی بر حوزه علوم اسلامی ۷۱
- انقلاب اسلامی و اتفاقات پیش روی علوم اسلامی ۷۲
۱. آزمون‌پذیری نظریات علوم اسلامی ۷۲
۲. تلاش برای ارائه تحقیقات کاربردی ۷۳
- آینده‌نگری علوم اسلامی ۷۶
۳. مواجهه علوم اسلامی با جهان معاصر ۷۷
- انقلاب اسلامی پنجره تماس با نیازهای اجتماعی در مقیاس ملی و بین‌المللی ۷۸
- تأثیرات نهادسازی علوم سیاسی در انقلاب ۸۱
- گفتار سوم: توسعه علوم انسانی اسلامی ۸۲
- بررسی مراکز و نهادها و طرح‌های کلان علوم انسانی اسلامی ۸۳
۱. قطب‌های فکری - فرهنگی دفتر تبلیغات اسلامی ۸۳
۲. مدرسه عالی شهید مطهری ۸۷
۳. دانشگاه مذاهب اسلامی ۸۸
۴. دانشگاه امام صادق ۷ ۸۹
۵. دانشگاه علامه طباطبایی ۹۰
۶. دانشگاه مفید قم ۹۰
۷. مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ۹۲
۸. دانشگاه باقرالعلوم ۷ ۹۴
۹. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ۹۵
۱۰. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی ۹۶
۱۱. مرکز فقهی ائمه اطهار ۹۸
۱۲. مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران ۹۹
- مرکز از نگاه آمار ۱۰۰
۱۳. مؤسسه آموزش عالی حوزوی معصومیه (خاوران) ۱۰۰
۱۴. مجمع جهانی اهل بیت : و دانشگاه بین‌المللی اهل بیت : ۱۰۲
۱۵. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی ۱۰۴

۱۱۱	منتشر شده
۱۱۱	در دست انجام
۱۱۲	کلان پروژه‌ها
۱۱۲	منتشر شده
۱۱۴	کلان پروژه‌های در دست انجام
۱۱۶	مجلات علمی - پژوهشی
۱۱۶	مجلات علمی - ترویجی
۱۱۶	سایر مجلات

فصل سوم: انقلاب اسلامی و توسعه رشته‌ها

۱۱۷	مقدمه
۱۱۸	گفتار اول: توسعه مطالعات اخلاقی
۱۱۸	انواع مطالعات اخلاقی
۱۲۱	توسعه مطالعات اخلاقی در بعد از انقلاب اسلامی
۱۲۱	دستاورد اول: تأسیس علم اخلاق اسلامی
۱۲۲	دستاورد دوم: نفس تازه در کالبد اخلاق اسلامی
۱۲۲	دستاورد سوم: رشد ساختارهای علمی کشور در حوزه آموزش‌های اخلاقی
۱۲۳	دستاورد چهارم: رشد فلسفه اخلاق در دو دهه ابتدایی انقلاب
۱۲۳	دستاورد پنجم: رشد چشمگیر مطالعات اخلاقی در دهه ۸۰ و ۹۰
۱۲۴	دستاورد ششم: توسعه نهادی
۱۲۴	۱. کمیسیون اخلاق حرفه‌ای
۱۲۴	۲. گروه اخلاق حرفه‌ای دانشگاه تهران

۱۰۵	اهداف پژوهشگاه
۱۰۵	تاریخچه، پژوهشکده‌ها، مراکز پژوهشی و گروه‌های علمی پژوهشگاه
۱۰۵	۱. پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن
۱۰۶	۲. پژوهشکده تاریخ و سیره اهل بیت :
۱۰۶	۳. پژوهشکده مهدویت و آینده‌پژوهی
۱۰۶	۴. پژوهشکده فلسفه و کلام اسلامی
۱۰۶	۵. پژوهشکده اخلاق و معنویت
۱۰۷	۶. پژوهشکده فقه و حقوق
۱۰۷	۷. پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی
۱۰۷	۸. پژوهشکده الهیات و خانواده
۱۰۷	۹. پژوهشکده اسلام تمدنی
۱۰۷	۱۰. پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی
۱۰۸	۱۱. مرکز احیای آثار اسلامی
۱۰۸	۱۲. مرکز مطالعات اجتماعی و تمدنی
۱۰۸	۱۳. مرکز همکاری‌های علمی و بین‌المللی
۱۰۸	اعضای هیئت علمی و پژوهشگران
۱۰۹	مجموع آثار منتشر شده
۱۰۹	مسئله محوری
۱۰۹	دایرةالمعارف‌ها و دانشنامه‌ها
۱۰۹	منتشر شده
۱۱۰	در دست انجام
۱۱۱	مجموعه آثار (موسوعه‌ها)

گفتار دوم: توسعه اصطلاح‌نامه‌های علوم اسلامی بعد از انقلاب اسلامی..... ۱۴۷

چیستی اصطلاح‌نامه..... ۱۴۷

طراحی اصطلاح‌نامه گامی جدید برای مدیریت اطلاعات اسلامی..... ۱۴۸

اصطلاح‌نامه و توسعه علوم..... ۱۴۹

طراحی و توسعه اصطلاح‌نامه‌های علوم اسلامی بعد از انقلاب..... ۱۵۱

پیشینه اصطلاح‌نامه‌های تخصصی در حوزه‌های علمیه..... ۱۵۲

معرفی اصطلاح‌نامه‌های علوم اسلامی تولیدشده بعد از انقلاب اسلامی..... ۱۵۶

اصطلاح‌نامه‌ها..... ۱۵۶

منتشر شده..... ۱۵۶

در دست انجام..... ۱۵۷

فرهنگ‌نامه‌ها..... ۱۵۷

منتشر شده..... ۱۵۷

در دست انجام..... ۱۵۸

نمایه‌سازی بر اساس اصطلاح‌نامه‌ها..... ۱۵۸

پایگاه‌های نرم‌افزاری مدیریت اطلاعات بر پایه اصطلاح‌نامه‌های علوم اسلامی..... ۱۵۸

* پایگاه تخصصی مدیریت اطلاعات اسلامی تحت وب..... ۱۵۸

* علم منطق..... ۱۶۰

* معرفت‌شناسی..... ۱۶۰

* فلسفه اشراق..... ۱۶۰

* عرفان نظری..... ۱۶۱

گفتار سوم: توسعه اقتصاد و اقتصاد اسلامی..... ۱۶۱

دستاوردهای رشته اقتصاد و اقتصاد اسلامی در دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه

پس از انقلاب اسلامی ایران..... ۱۶۱

دستاورد هفتم: رشد و توسعه نهادی در حوزه‌ها..... ۱۲۵

دستاورد هشتم: رشد نشریات اخلاقی..... ۱۲۶

دستاورد نهم: محورهای حوزه دانش اخلاق، توسعه و پیشرفت مطالعات اخلاقی..... ۱۲۶

محور اول: توسعه مطالعات علم اخلاق اسلامی..... ۱۲۷

محور دوم: توسعه مطالعات فلسفه علم اخلاق..... ۱۳۱

حوزه فرااخلاق..... ۱۳۱

رابطه دین و اخلاق..... ۱۳۳

محور سوم: توسعه مطالعات اخلاق کاربردی و حرفه‌ای..... ۱۳۶

بحث روش‌شناسی در اخلاق کاربردی..... ۱۳۷

شاخه‌های پیشرفته‌تر اخلاق کاربردی..... ۱۳۷

اخلاق پزشکی..... ۱۳۷

اخلاق زیستی..... ۱۳۸

اخلاق سیاسی..... ۱۳۹

اخلاق علمی..... ۱۴۰

اخلاق مدیریت و سازمان..... ۱۴۱

شاخه‌های کمترپیشرفته: اخلاق رسانه، اخلاق محیط زیست، اخلاق جهانی و..... ۱۴۱

محور چهارم: توسعه مطالعات شاخه رشته تربیت اخلاقی..... ۱۴۲

تربیت اخلاقی..... ۱۴۲

راه‌اندازی رشته تخصصی تربیت اخلاقی..... ۱۴۳

محور پنجم: حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای اخلاق..... ۱۴۴

جامعه‌شناسی اخلاق..... ۱۴۴

روان‌شناسی اخلاق..... ۱۴۵

۱۶۲.....	ممیزی رشته اقتصاد.....
۱۶۴.....	الف) شاخص‌های عمومی.....
۱۶۸.....	ب) نقاط قوت و فرصت‌ها.....
۱۶۸.....	نقاط قوت.....
۱۶۹.....	فرصت‌ها.....
۱۶۹.....	ج) اصلاح سرفصل و عناوین درسی دوره کارشناسی رشته اقتصاد.....
۱۷۰.....	د) تقویت دروس مرتبط با اقتصاد اسلامی.....
۱۷۱.....	ه) بومی‌سازی و تأکید بر اقتصاد ایران.....
۱۷۱.....	و) تقویت دروس کلیدی.....
۱۷۱.....	ز) معرفی دروس بین‌رشته‌ای به منظور تقویت قدرت تحلیلی دانشجویان اقتصاد.....
	ح) معرفی دروس جدید به منظور آشناکردن دانشجویان با مسائل جاری
۱۷۲.....	در اقتصاد جهانی.....
۱۷۲.....	ط) معرفی برخی از دانشکده‌های برتر رشته اقتصاد.....
۱۷۲.....	۱) دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق 7.....
۱۷۳.....	دروس، گرایش‌ها و مقاطع تحصیلی.....
۱۷۵.....	۲) دانشگاه علوم اقتصادی (دانشکده اقتصاد).....
۱۷۶.....	ی) معرفی برخی مؤسسات و مراکز پژوهشی فعال اقتصاد اسلامی.....
۱۷۶.....	۱) انجمن اقتصاد اسلامی حوزه علمیه قم.....
	۲) گروه اقتصاد پژوهشکده نظام‌های اقتصادی پژوهشگاه فرهنگ و
۱۷۷.....	اندیشه اسلامی.....
۱۷۷.....	اهداف.....
۱۷۸.....	اولویت‌ها.....
۳) گروه اقتصاد پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.....	۱۷۹.....
۴) گروه آموزشی و پژوهشی اقتصاد مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام	
خمینی ;.....	۱۸۰.....
۵) دانشکده اقتصاد دانشگاه مفید.....	۱۸۰.....
۶) گروه بانکداری اسلامی پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی	
جمهوری اسلامی ایران.....	۱۸۱.....
۷) مرکز تحقیقات اقتصاد اسلامی دانشگاه شهید بهشتی.....	۱۸۲.....
۸) پژوهشکده اقتصاد و مدیریت پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.....	۱۸۳.....
۹) مؤسسه مطالعات دین و اقتصاد.....	۱۸۴.....
۱۰) سازمان اقتصاد اسلامی ایران.....	۱۸۵.....
دستاورد‌های عینی اقتصادی انقلاب اسلامی ایران.....	۱۸۶.....
گفتار چهارم: توسعه مطالعات تاریخی بعد از انقلاب اسلامی.....	۱۸۸.....
دوره اول: از آغاز تا تأسیس گروه آموزشی تاریخ.....	۱۸۸.....
دوره دوم: دوران فعالیت به صورت گروه تاریخ.....	۱۸۸.....
تأثیرات انقلاب اسلامی بر مطالعات تاریخی.....	۱۸۹.....
دستاورد اول: توسعه مراکز آموزشی.....	۱۹۰.....
دستاورد دوم: توسعه مراکز پژوهشی.....	۱۹۶.....
دستاورد سوم: مجلات پژوهشی تاریخی.....	۱۹۷.....
دستاورد چهارم: شکل‌گیری انجمن‌های علمی.....	۱۹۸.....
دستاورد پنجم: توسعه پژوهش‌های تاریخی.....	۱۹۸.....
دستاورد ششم: توسعه مباحث بین‌رشته‌ای در تاریخ.....	۲۰۰.....
دستاورد هفتم: دائرةالمعارفها و دانشنامه‌ها.....	۲۰۱.....

دستاورد دوم: حقوق اسلامی بر محوریت فقه ۲۳۸

دستاورد سوم: مطالعه دانش فلسفه حقوق، تحولی لازم و ضروری ۲۳۹

دستاورد چهارم: غافل‌نماندن حقوق از مسائل مستحدثه ۲۳۹

دستاورد پنجم: توسعه مطالعات تطبیقی؛ تحولی شگرف در نظام حقوقی ایران ۲۴۰

دستاورد ششم: پاسخگو کردن دولت ۲۴۱

دستاورد هفتم: توسعه مطالعات بین‌رشته‌ای امری نوپا ۲۴۱

دستاورد هشتم: پیشرفت شگرف مباحث حقوق بشری در بستر انقلاب ۲۴۱

گفتار هفتم: توسعه عرفان بعد از انقلاب اسلامی ۲۴۲

مطالعات عرفانی قبل از انقلاب اسلامی ۲۴۲

توسعه مطالعات عرفانی بعد از انقلاب اسلامی ۲۴۵

دستاورد اول: تأثیر عرفان بر رخداد انقلاب ایران ۲۴۵

دستاورد دوم: توسعه شتابان مطالعات عرفانی ۲۴۶

دستاورد سوم: توسعه مطالعات کمی عرفان در حوزه و دانشگاه ۲۴۷

گفتار هشتم: توسعه علوم سیاسی بعد از انقلاب اسلامی ۲۴۸

تحولات علم سیاست ۲۴۹

۱. از تأسیس مدرسه علوم سیاسی تا تأسیس دانشگاه تهران ۲۴۹

۲. از دهه چهل تا پیروزی انقلاب اسلامی ۲۵۱

۳. پیروزی انقلاب اسلامی و آغاز انقلاب فرهنگی تا به حال ۲۵۳

دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه علوم سیاسی ۲۵۷

دستاورد اول: تأثیرات انقلاب اسلامی بر رشته علوم سیاسی ۲۵۷

الف) دانشجویان ۲۵۷

ب) استادان ۲۵۸

گفتار پنجم: توسعه مطالعات تمدنی ۲۰۴

مطالعات تمدنی؛ مطالعاتی میان‌رشته‌ای ۲۰۴

توسعه مطالعات تمدنی در دنیای امروز و بازتاب آن در جهان اسلام و ایران ۲۰۷

تطورات مفهومی «تمدن» در میان نظریه‌پردازان قرن بیستم ۲۱۰

تطورات مفهومی تمدن (الحضاره) در دنیای جدید اسلام (بعد از مدرنیته) ۲۱۳

سیر مفهومی «Culture» بعد از ترجمه به عربی ۲۱۴

سیر مفهوم «Civilization» بعد از ترجمه به زبان عربی ۲۱۷

ارتقای سطح تحلیل از سطح جزئی، خرد، قومی و مذهبی به سمت سطح
تحلیل کلان تمدنی ۲۲۵

دستاورد اول: ارتقای جریان تمدنی انقلاب ۲۲۷

دستاورد دوم: تحول بنیادین جریان کلی اسلام‌شناسی و تفسیر قرآن با
رویکرد بینش تمدنی ۲۲۸

دستاورد سوم: انقلاب اسلامی سرآغاز فصل جدید تمدن اندیشی در جهان اسلام ۲۲۹

دستاورد چهارم: تمدن‌اندیشی در سایه انقلاب: رویکرد فراگیر و رویکرد
موضوعی (تمدن‌پژوهشی موضوعی) ۲۳۰

دستاورد پنجم: نقش انقلاب اسلامی در ارتقای بخشی به سطح مواجهه متفکران عربی ۲۳۲

دستاورد ششم: طرح ولایت فقیه و فعال‌سازی هویت تمدنی جامعه ایرانی
از سوی امام خمینی ; ۲۳۳

گفتار ششم: توسعه مطالعات حقوقی ۲۳۶

۱. جایگاه رشته حقوق ۲۳۶

۲. دستاوردهای مطالعات حقوقی پس از انقلاب ۲۳۷

دستاورد اول: احیای نظام حقوقی اسلام ۲۳۷

۲۹۱.....	۵. علوم قرآن و حدیث.....	۲۶۰.....	ج) دانشگاه و پژوهشگاه.....
۲۹۳.....	دستاوردهای قرآنی بعد از انقلاب.....	۲۶۰.....	۱) دانشگاه.....
	دستاورد اول: حاکمیت فرهنگ قرآنی پس از پیروزی انقلاب و در	۲۶۶.....	۲) پژوهشگاه.....
	امتداد تاریخ انقلاب اسلامی و مهم ترین تحولات حوزه فرهنگ قرآنی	۲۶۶.....	یک - پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی.....
۲۹۵.....	در این دوره.....	۲۶۹.....	دو - نشریات تخصصی علوم سیاسی.....
	دستاورد دوم: دهه چهارم انقلاب؛ گسترش رویکرد راهبردی در قالب	۲۷۱.....	وضعیت نشریات تخصصی علوم سیاسی و روابط بین الملل در ایران.....
۲۹۸.....	نظام توسعه فرهنگ قرآنی.....	۲۷۶.....	د) محتوای درسی.....
۲۹۹.....	دستاورد سوم: آفاق مطلوب فعالیت های قرآنی کشور.....	۲۷۸.....	دستاورد دوم: گرایش حوزویان به دانش سیاسی.....
۳۰۰.....	دستاورد چهارم: مسیر فعالیت های قرآنی در نیل به تمدن سازی قرآنی.....	۲۷۹.....	دستاورد سوم: سیطره زدایی انقلاب اسلامی از دانش سیاسی غربی.....
۳۰۰.....	دستاورد پنجم: حوزه های علمیه و علوم قرآنی بعد از انقلاب.....		دستاورد چهارم: روند مهندسی تمدن سازی اسلامی در قالب مهندسی
۳۰۱.....	دستاورد ششم: توسعه مراکز قرآنی بعد از انقلاب.....	۲۸۰.....	دانش سیاسی.....
۳۰۵.....	گفتار دهم: توسعه فقه بعد از انقلاب اسلامی.....	۲۸۲.....	دستاورد پنجم: پررنگ شدن وجه هویتی انقلاب اسلامی در علوم سیاسی.....
۳۰۵.....	دستاوردهای فقه بعد از انقلاب اسلامی.....	۲۸۴.....	دستاورد ششم: تجدیدنظر ساختارگرایان در نظریات مربوط به انقلاب ایران.....
۳۰۵.....	دستاورد اول: شکل گیری انقلاب اسلامی بر اساس ولایت فقیه.....	۲۸۵.....	دستاورد هفتم: جایگزینی دانش سیاسی اسلامی به جای دانش سیاسی مدرن.....
۳۰۶.....	دستاورد دوم: کاربردی شدن نظریات فقه.....	۲۸۶.....	دستاورد هشتم: ظهور مردم سالاری دینی از دانش سیاسی اسلامی.....
۳۰۷.....	دستاورد سوم: خارج شدن فقه از حالت انفعال.....	۲۸۷.....	دستاورد نهم: اسلامی سازی علوم سیاسی.....
۳۰۸.....	دستاورد چهارم: ورود فقه به ساختارهای اجتماعی، تصمیم گیری و تصمیم سازی.....	۲۸۸.....	سایر دستاوردها.....
۳۰۸.....	دستاورد پنجم: شکل گیری مراکز پژوهشی در حوزه.....	۲۸۹.....	گفتار نهم: توسعه علوم و معارف قرآن کریم پس از انقلاب اسلامی ایران.....
۳۰۹.....	دستاورد ششم: گسترش فقه در حوزه های فقه سیاسی و مبانی حکومت اسلامی.....	۲۸۹.....	۱. رشته علوم قرآنی.....
۳۰۹.....	دستاورد هفتم: ایجاد فلسفه فقه.....	۲۹۰.....	۲. رشته تفسیر قرآن مجید.....
۳۱۰.....	ابعاد ویژه توسعه فقه.....	۲۹۰.....	۳. رشته فنون قرائت، تلاوت و کتابت قرآن مجید.....
۳۱۱.....	چند اتفاق مهم در ارتباط با توسعه محتوای فقهی.....	۲۹۰.....	۴. رشته تربیت معلم قرآن مجید.....

۳. از حیث روش‌شناسی..... ۳۳۲

۴. از حیث تبدیل حکم به نرم‌افزار اداره جامعه..... ۳۳۵

۵. از حیث جلسات و کلاس‌های رایج حوزوی..... ۳۳۷

۶. از حیث کتب نگاشته‌شده فقه سیاسی..... ۳۳۸

۷. از حیث مقالات علمی پژوهشی، تخصصی و ترویجی..... ۳۳۹

۸. از حیث دوره‌های دانشگاهی (ارشد و دکتری)..... ۳۳۹

۹. از حیث پایان‌نامه‌های سطح سه و چهار حوزه و ارشد و دکتری..... ۳۴۰

۱۰. از حیث توسعه فقه سیاسی در عرصه پژوهش و تعدد مراکز مختلف..... ۳۴۱

۱۱. از حیث تعداد نظریه‌های سیاسی..... ۳۴۳

۱۲. از حیث موضوع‌شناسی تخصصی..... ۳۴۴

تحول در جایگاه فقه سیاسی بعد از انقلاب..... ۳۴۵

فقه سیاسی و نظام‌سازی..... ۳۴۷

فقه سیاسی؛ زیربنای مناسبات سیاسی اجتماعی..... ۳۴۸

گفتار دوازدهم: توسعه فلسفه..... ۳۴۹

فلسفه در مسیر توسعه..... ۳۴۹

وضعیت فلسفه پیش از انقلاب اسلامی..... ۳۵۰

دستاورد‌های فلسفی انقلاب اسلامی..... ۳۵۱

۱. آموزش..... ۳۵۳

۲. پژوهش..... ۳۵۳

الف) ترجمه..... ۳۵۴

ب) تولید کتاب..... ۳۵۵

ج) تولید مقالات علمی - پژوهشی..... ۳۵۶

دستاورد هشتم: پیشرفت در حوزه روش‌شناسی فقه..... ۳۱۲

دستاورد نهم: حل مسائل مستحدثه..... ۳۱۲

دستاورد دهم: تشکیل مدارس تخصصی فقه با رویکرد حکومتی..... ۳۱۳

دستاورد یازدهم: ورود دروس جدید به وادی آموزش..... ۳۱۳

دستاورد دوازدهم: رشد فقه مقارن..... ۳۱۴

دستاورد سیزدهم: احیای آثار فقهی گذشتگان..... ۳۱۴

دستاورد چهاردهم: توسعه آموزش به کشورهای غیراسلامی..... ۳۱۵

مقایسه دستاورد‌های فقه در دوره انقلاب اسلامی با دوره‌های دیگر و با علوم دیگر..... ۳۱۵

دستاورد پانزدهم: توسعه برخی مراکز فقهی به صورت تخصصی..... ۳۱۶

گروه‌های پژوهشی پژوهشکده فقه و حقوق..... ۳۱۷

۱. گروه فلسفه فقه و حقوق اسلامی..... ۳۱۷

قلمرو پژوهشی..... ۳۱۷

۲. گروه دانش‌های وابسته به فقه (اصول فقه، قواعد فقه، رجال و حدیث)..... ۳۱۸

قلمرو پژوهشی..... ۳۱۸

۳. گروه مسائل فقهی و حقوقی..... ۳۱۹

قلمرو پژوهشی..... ۳۱۹

گفتار یازدهم: توسعه فقه سیاسی بعد از انقلاب اسلامی..... ۳۲۰

وضعیت فقه سیاسی قبل از انقلاب..... ۳۲۱

توسعه فقه سیاسی بعد از انقلاب..... ۳۲۳

۱. توسعه فقه سیاسی از حیث مسائل..... ۳۲۵

۲. توسعه از حیث سطح انتظار..... ۳۲۸

- دستاورد اول: رشد کمی نیروهای انسانی و مراکز معنویت‌پژوهی ۳۹۸
- دستاورد دوم: به‌چالش کشیده شدن نظریه سکولاریزاسیون ۳۹۹
- دستاورد سوم: معنویت رهاورد و دستاورد بزرگ انقلاب ۴۰۱
- دستاورد چهارم: بازگشت به معنویت ۴۰۱
- دستاورد پنجم: توسعه ساختاری معنویت ۴۰۲
- دستاورد ششم: تغییر نگرش به معنویت یا تدبیر معنایی ۴۰۳
- دستاورد هفتم: تغییر مقیاس معنویت ۴۰۵
- گفتار شانزدهم: توسعه مطالعات مهدویت ۴۰۶
- مهدویت‌پژوهی با دو رویکرد «اثباتی و پسینی» و «ثبوتی و پیشینی» ۴۰۶
- دستاوردهای مطالعات مهدوی بعد از انقلاب اسلامی ۴۰۹
- دستاورد اول: مهدویت عقبه تئوریک نظام جمهوری اسلامی ۴۰۹
۱. توجیه و تبیین نگرش تحصیلی بودن زمینه‌سازی ظهور ۴۰۹
۲. بسترسازی ظهور به عنوان یک تکلیف دینی ۴۱۰
۳. نیابت ولی فقهی در عصر غیبت ۴۱۱
۴. امام خمینی به عنوان ولی فقیه و نائب امام زمان (عج) ۴۱۱
- دستاورد دوم: توسعه کمی مطالعات مهدویت در نظام جمهوری اسلامی ۴۱۲
۱. کثرت پرسشگری مسائل مهدویت ۴۱۴
۲. شکل‌گیری مراکز مرتبط با مهدویت ۴۱۴
۳. افزایش دانش پژوه و دانشجو در عرصه مطالعات مهدوی ۴۱۵
۴. برگزاری همایش‌های مختلف در مورد مهدویت ۴۱۶
۵. کثرت کتب و مقالات مهدویت‌پژوهی ۴۱۶
۶. تأسیس نشریات تخصصی ۴۱۷
- (د) نهضت جنبش علمی ۳۵۶
- گفتار سیزدهم: توسعه فلسفه سیاسی بعد از انقلاب اسلامی ۳۵۷
- مقدمه ۳۵۷
- دستاوردهای انقلاب اسلامی در فلسفه سیاسی ۳۶۰
- دستاورد اول: توسعه فلسفه علم سیاست ۳۶۰
- دستاورد دوم: توسعه فلسفه سیاسی مشاء ۳۶۳
- دستاورد سوم: توسعه فلسفه سیاسی اشراق ۳۶۶
- دستاورد چهارم: توسعه فلسفه سیاسی متعالیه ۳۶۸
- دستاورد پنجم: توسعه اخلاق سیاسی ۳۷۲
- دستاورد ششم: توسعه فلسفه سیاسی معاصر ۳۸۰
- نوآوری‌های کتاب جایگاه وحی در فلسفه سیاسی ۳۸۳
- دستاورد هفتم: توسعه مراکز آموزشی و پژوهشی فلسفه سیاسی ۳۸۴
- دستاورد هشتم: ابتدای انقلاب اسلامی بر فلسفه سیاسی متعالیه ۳۸۷
- جمع‌بندی ۳۸۹
- گفتار چهاردهم: توسعه مدیریت بعد از انقلاب اسلامی ۳۹۱
- توسعه مدیریت در دوران انقلاب اسلامی ایران ۳۹۴
- دستاورد اول: توسعه مدیریت در بعد نظری و عملی ۳۹۴
- دستاورد دوم: تصویب رشته مدیریت اسلامی ۳۹۴
- دستاورد سوم: ارتقای کارآمدی با توسعه مدیریت ۳۹۵
- دستاورد چهارم: توسعه مدیریت در حوزه علمیه ۳۹۷
- گفتار پانزدهم: توسعه مطالعات معنویت ۳۹۸
- دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه معنویت‌پژوهی ۳۹۸

۷. ترجمه آثار مهدویت پژوهی..... ۴۱۷
۸. افزایش شبهات در مسئله مهدویت..... ۴۱۸
- دستاورد سوم: توسعه کیفی مطالعات مهدویت در نظام جمهوری اسلامی..... ۴۲۳
۱. افزایش سطح دانش پژوهان و فارغ التحصیلان..... ۴۲۳
۲. سوق مهدویت به حوزه دانشی..... ۴۱۹
۳. پرسش‌ها و پاسخ‌های تحلیلی عمیق..... ۴۲۰
۴. نگارش مکتوبات تحلیلی و عقلانی..... ۴۲۱
۵. نشر مجلات علمی - پژوهشی..... ۴۲۱

کتابنامه..... ۴۲۳

نمایه‌ها

- موضوعات..... ۴۳۱
- اعلام و مشاهیر..... ۴۶۰
- مکان‌ها..... ۴۶۲
- تنالگان..... ۴۶۳
- کتاب‌ها..... ۴۶۵

سخنی با خواننده

پژوهش در حوزه اندیشه سیاسی از منظر دینی در راستای شناخت مبانی، سرشت و ساختار آن در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی ضرورتی انکارناپذیر یافته است. ژرف‌نگری در مبانی دینی مشتمل بر عقل و آموزه‌های وحیانی و عرف جامعه اسلامی - ایرانی، شرطی اساسی در پویایی پژوهش‌ها برای دستیابی به الگوی مطلوب حکومت اسلامی در دوره جدید است؛ از این رو شناخت، بازخوانی، بازنگری و بومی‌سازی مسائل علم و اندیشه سیاسی، جایگاه ویژه‌ای در این پژوهش‌ها دارند.

بی‌تردید قصد اولیه انقلاب اسلامی هدفمندی و ارتقای کیفیت زندگی مؤمنان بر اساس نص اسلامی بود. لازمه تحقق این هدف، تربیت اندیشمندان فراوان و انجام تحقیقات به‌روز، کارآمد و معتبر علمی بود که در این راستا با راهنمایی استادان و همکاری طلاب فارغ‌التحصیل علوم سیاسی، زمینه شکل‌گیری پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در سال ۱۳۷۳ فراهم شد. تجربه نو و موفق این پژوهشگران در معرفی بخشی از میراث سیاسی عالمان شیعی و تألیف آثاری مستقل درباره مسائل نوپیدای سیاسی، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های این مرکز و ارتقای آن به پژوهشکده‌ای مستقل مهیا کرد.

این پژوهشکده در راستای ایفای رسالت خود، تولیدات پژوهشی فراوانی را به جامعه علمی ارائه کرده است؛ از آن جمله می‌توان به تألیف، تصنیف و ترجمه ده‌ها کتاب در حوزه اندیشه سیاسی اسلام اشاره کرد. چشم‌انداز آینده این پژوهشکده تبدیل‌شدن به مرجعی علمی در اندیشه سیاسی - دینی است تا بتواند با گردآوری مهم‌ترین تلاش‌ها و اندیشه‌ها به بسیاری از علاقه‌مندان این حوزه، خدمات علمی مؤثری را ارائه کند.

کتاب حاضر با هدف آشنایی مخاطبان عرصه بین‌الملل و همچنین مخاطبان داخل کشور با توسعه علوم انسانی و اسلامی در دوران انقلاب اسلامی ایران تهیه شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی و حوزوی، دیگر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلف محترم آقای دکتر سیدجواد میرخلیلی، ناظر ارجمند آقای دکتر محمدهادی یعقوب‌نژاد، ارزیابان محترم دکتر حبیب‌الله بابایی، دکتر حمیدرضا مطهری، دکتر نعمت‌الله صفری فروشانی، دکتر حسین الهی‌نژاد، دکتر علی‌اکبر کریمی، دکتر محمد سوری، دکتر رضا عیسی‌نیا، دکتر شریف لکزایی، دکتر سیدسجاد ایزدهی، دکتر حسنعلی علی‌اکبریان، سیدمصصام الدین قوامی، دکتر ابراهیم علیپور، دکتر محمدتقی اسلامی، دکتر اسماعیل آقابابایی، دکتر محمدصادق یوسفی مقدم، دکتر احمد شاکرنژاد، رئیس محترم مرکز همکاری‌های علمی و بین‌الملل آقای دکتر رجبعلی اسفندیار و مدیر محترم امور پژوهشی آقای دکتر محمود فلاح و تمام دست‌اندرکاران قدردانی کند؛ همچنین از ریاست محترم دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای احمد واعظی و رئیس محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر نجف لکزایی که مساعدت‌های مؤثر ایشان نقشی مهم در به‌سرانجام‌رسیدن پژوهش حاضر داشت و از همراهی جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای محسن قمی رئیس محترم شورای سیاستگذاری فرهنگی بین‌الملل دفتر مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) تشکر نماید. در ضمن از اداره نشر پژوهشگاه به جهت آماده‌سازی و چاپ آن تشکر و قدردانی می‌شود.

این پژوهشکده در راستای حیات و بالندگی خود از انتقادهای و پیشنهادهای علمی استادان، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌ها موجبات رشد و پویایی اندیشه سیاسی اسلام را فراهم سازد.

دکتر منصور میراحمدی

مدیر پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

پیشگفتار

انقلاب اسلامی ایران به مثابه بزرگ‌ترین رویداد در تاریخ معاصر، نتایج و پیامدهای فراوانی را برای حوزه‌های دانشی و مطالعاتی مختلف در ایران بعد از انقلاب به همراه داشته و علوم انسانی و اسلامی نیز به عنوان بخشی از این حوزه مطالعاتی، متأثر از انقلاب اسلامی بوده و این انقلاب دستاوردهای مختلفی را در توسعه این علوم به همراه داشته است. علی‌رغم اهمیت و تأثیر گسترده‌ای که علوم انسانی بر ساحت‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی و نقش مؤثر آن در تدوین الگو جهت توسعه کشور دارد، وضعیت این علوم در ایران، به‌خصوص پیش از وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ و استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران بسیار ناگوار بود؛ چراکه این علوم از طریق ترجمه متون غربی کاملاً وارداتی بوده‌اند و از آنجاکه واردکنندگان آنها از علوم و اندیشه‌های اسلامی بی‌بهره یا کم‌بهره بوده‌اند، هر آنچه در متون غربی بوده، بی‌کم‌وکاست و به شکل‌های مختلف پذیرفته‌اند. بدیهی است نتیجه آن، بی‌اعتقادی یا سستی در باورهای دینی می‌باشد؛ چراکه اساساً این علوم بر مبانی مادی‌گرایی و تجربه‌گرایی پوزیتیویستی استوارند.

اتفاق خوشایندی که بعد از وقوع انقلاب اسلامی ایران، به‌خصوص در دو

دهه اخیر در جمهوری اسلامی ایران رخ داد، این بود که این علوم با نگاه و رویکرد اسلامی مورد توجه و توسعه قرار گرفت؛ به گونه‌ای که با جرئت می‌توان ادعا کرد توجه به مسئله توسعه علوم انسانی از مهم‌ترین و ارزشمندترین دستاوردهایی بوده که انقلاب اسلامی ایران نه تنها در داخل، بلکه حتی برای جهان اسلام به ارمغان آورده است و در قیاس با سایر کشورهای مسلمان فضایی ایجاد شده است که زمینه نظریه‌پردازی برای استادان و صاحب‌نظران فراهم شده است.

امروزه بسیاری از حوادث دنیا در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی و غیره محکوم نظریات صاحب‌نظران در علوم انسانی است؛ به گونه‌ای که برای نمونه در جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و فلسفه آنها هستند که شاخص‌ها را معین می‌کنند، نوشتار حاضر در صدد است گزارشی از توسعه علوم انسانی و اسلامی طی چهار دهه بعد از انقلاب اسلامی برای اطلاع مخاطبان، به‌ویژه مخاطبان غیرایرانی در عرصه بین‌الملل و همچنین مخاطبان داخل کشور ارائه نماید؛ مسئله‌ای که تاکنون بدین شکل بدان پرداخته نشده و جای آن در ادبیات مربوط به دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران خالی است.

محتوای این اثر با تمرکز بر نشست‌های چهلمین سالگرد انقلاب اسلامی است که در پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی - دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم - برگزار شده است و متن کامل بازنویسی شده آنها در مجموعه‌ای مستقل به عنوان مستندات این اثر منتشر خواهد شد؛ همچنین در این تحقیق از کتاب‌ها، مقالات، پایگاه‌های اطلاعاتی - علمی و نظریات استادان، پژوهشگران و دانشجویان دکترای رشته‌های مختلف استفاده شده و سعی شده است حوزه‌های مطالعاتی گوناگون در رشته‌های مختلف علوم انسانی و

اسلامی و گرایش‌های ذیل آنها دیده شود؛ برای نمونه رشته علوم اجتماعی به عنوان یک رشته مستقل با گرایش‌های چهارگانه پژوهشگری اجتماعی، برنامه‌ریزی اجتماعی، تعاون و رفاه اجتماعی و گرایش مردم‌شناسی مورد نظر قرار گرفته است. برخی رشته‌ها که گرایش‌های ذیل آن اکنون به صورت مستقل مورد توجه قرار گرفته و توسعه و پیشرفت خوبی داشته است، به مثابه یک رشته و در قالب یک گفتار جداگانه بحث شده است؛ مانند برخی از گرایش‌های زیرمجموعه رشته علوم سیاسی همچون فلسفه سیاسی یا فقه سیاسی که اکنون به عنوان یک رشته مستقل در آمده و توسعه قابل توجهی در طی چهاردهه بعد از انقلاب اسلامی داشته است.

در پایان بر خود فرض می‌دانم از مدیران معزز و فضیلت‌گراان قدر دکنتر احمد واعظی، دکنتر نجف لک‌زایی، دکنتر رجبعلی اسفندیار، دکنتر محمدهادی یعقوب‌نژاد (ناظر علمی اثر)، دکنتر حبیب‌الله بابایی، دکنتر حمیدرضا مطهری، دکنتر نعمت‌الله صفری فروشانی، دکنتر حسین الهی‌نژاد، دکنتر علی‌اکبر کریمی، دکنتر محمد سوری، دکنتر رضا عیسی‌نیا، دکنتر شریف لک‌زایی، دکنتر سیدسجاد ایزدهی، دکنتر علی‌اکبریان، سیدصمصام‌الدین قوامی، دکنتر ابراهیم علیپور، دکنتر محمدتقی اسلامی، دکنتر اسماعیل آقابابایی، دکنتر محمدصادق یوسفی مقدم، دکنتر احمد شاکرنژاد، دکنتر علی‌دارابی و سایر استادان گران‌قدر به خاطر مشاوره، ارزیابی، نظارت، همکاری و همراهی در به‌ثمر رسیدن این اثر تشکر کنم.

سیدجواد میرخلیلی